

ดองดึง

1. ชื่อสมุนไพร ดองดึง (DONG DUENG)
2. ชื่อวิทยาศาสตร์ *Gloriosa superba* L. ชื่อวงศ์ Colchicaceae
3. ชื่ออื่น ดาวดึงส์ วานกำมปู (ภาคกลาง), มะขาโก้ (ภาคเหนือ), หัวขวานคมขวาน บ้องขวาน (ชลบุรี), กำมปู (ชัยนาท), พันมหา (นครราชสีมา), climbing lily, flame lily, gloriosa lily, glory lily
4. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์
ไม้เถาเลื้อยหลายปี สูงได้ประมาณ 5 เมตร มีเหง้าใต้ดิน รูปทรงกระบอกโค้ง
ใบ ใบเดี่ยวเรียงสลับ เรียงตรงข้ามหรือเรียงเป็นวงรอบข้อ ใบรูปขอบขนานแกมรูปใบหอก กว้าง 1.5-4 เซนติเมตร ยาว 5-20 เซนติเมตร ปลายใบเรียวแหลมงอเป็นมือเกาะ โคนใบมน เส้นใบเรียงขนาน ไร้ก้าน
ดอก ดอกเดี่ยวสมบูรณ์เพศ ออกตามซอกใบใกล้ปลายกิ่ง เส้นผ่านศูนย์กลางดอก 4.5-7 เซนติเมตร กลีบดอกมี 6 กลีบ แยกกัน มีสีแดงด้านบน หรือตามขอบกลีบมีสีเหลืองด้านล่าง
ผล รูปขอบขนาน ยาว 4-6 เซนติเมตร เมื่อแก่แตกตามรอยประสาน ภายในมีเมล็ดจำนวนมาก ในแต่ละซีกผลกลมหรือรูปไข่ สีแดงส้ม
5. ส่วนที่ใช้ทำยา หัวดองดึง
6. สรรพคุณของแต่ละส่วนที่ใช้ทำยา
แก้โรคเรื้อน แก้กามโรคคุดทะราด แก้พิษแมลงสัตว์กัดต่อย แก้โรคปวดข้อ ขับผายลม หัวสด ใช้ตำพอกหัวเข่า แก้ปวดข้อ แก้ปวดกล้ามเนื้อ ฟกบวม หัวแห้ง ปรงเป็นยารักษาโรคเรื้อน มะเร็งคุดทะราด และโรคปวดข้อ
7. รายงานการวิจัย
ข้อมูลการศึกษาวิจัยพรีคลินิกพบว่า ดองดึงมีฤทธิ์แก้ปวดและต้านการอักเสบ ต้านเชื้อแบคทีเรีย ต้านเชื้อรา ต้านเชื้อปรสิต ต้านพิษงู สารสกัดแอลกอฮอล์มีฤทธิ์ยับยั้งเอนไซม์ไลพอกซิจีเนส (lipoxygenase) อะเซทิลโคลีนเอสเตอเรส (acetylcholinesterase) และบิวทิลโคลีนเอสเตอเรส (butyrylcholinesterase)
8. สารสำคัญ
มีแอลคาลอยด์คอลชิซิน (colchicine) และกลอริโอซิน (gloriosine)

9. แหล่งกำเนิด และกระจายพันธุ์

พืชชนิดนี้มีเขตการกระจายพันธุ์ในเขตร้อน ในต่างประเทศพบที่แอฟริกา มาดากัสการ์ อินเดีย จนถึงภูมิภาคอินโดจีน และภูมิภาคมาเลเซีย ในประเทศไทยพบได้ทุกภาค ตามป่าโปร่งในที่ราบต่ำไปจนถึงที่สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 800 เมตร และมักปลูกเป็นไม้ประดับ

10. พื้นที่เหมาะสมในการปลูกในประเทศไทย

- ลักษณะพื้นที่ พื้นที่ตามป่าโปร่งมีแสงแดด สวนผลไม้ ชอบดินร่วนซุย พื้นที่ระบายน้ำได้ดี
- ภาค ทั่วประเทศของประเทศไทย
- จังหวัด เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ระยอง จันทบุรี ตราด

11. การคัดเลือกพันธุ์ (พันธุ์ที่นิยมปลูกในประเทศไทย)

- พันธุ์ที่ใช้เป็นยา พันธุ์พื้นบ้านทั่วไป
- พันธุ์ที่ใช้เป็นอาหาร ไม่ใช่ทำเป็นอาหาร

12. การขยายพันธุ์

โดยการใช้เหง้าหรือหัว ดองดิ่งเมื่อลำต้นออกสีเหลือง หรือแห้ง ทำการชำหัวขึ้นมาปักไว้ โดยไม่ต้องล้างน้ำ เพื่อเก็บไว้ขยายพันธุ์ เราจะเอาหัวดองดิ่งใส่ภาชนะโปร่ง ๆ เช่น ตะกร้า กระจาด เป็นต้น ควรเก็บไว้ในที่ร่มไม่โดนน้ำและแสงแดด พอถึงในช่วงเดือนพฤษภาคม - มิถุนายน หัวดองดิ่งเริ่มงอกตาใหม่ขึ้นมาที่หัวดองดิ่ง เก็บไว้เพื่อรอปลูกต่อไป

13. การปลูก/สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการปลูก

- ฤดูกาลเพาะปลูก ดองดิ่งนิยมปลูกฤดูฝนในช่วงเดือนพฤษภาคม - กรกฎาคม
- การเตรียมดิน โดยการขุดหลุมกว้าง 30 เซนติเมตร ยาว 30 เซนติเมตร ลึก 20 เซนติเมตร แล้วรองก้นหลุมด้วยปุ๋ยคอก และปุ๋ยหมัก ระยะห่างกันระหว่างหลุมประมาณ 1 เมตร
- วิธีการปลูก ผสมดินและปุ๋ยในหลุมจนเกือบเต็มหลุมให้ดินร่วนซุย นำหัวดองดิ่ง 1 - 2 หัว ฝังลงไปกลางหลุม แล้วกลบด้วยดินเล็กน้อย และปักไม้รูดน้ำให้ชุ่มชื้นประมาณ 1 สัปดาห์ ดองดิ่งจะงอกเป็นต้นใหม่ขึ้นมา พอต้นสูง 10 - 20 เซนติเมตร ใช้เชือกผูกกับไม้ที่ปักไว้ เพื่อช่วยพยุงต้น

14. การปฏิบัติดูแลรักษา

- การใส่ปุ๋ย เมื่อใส่ปุ๋ยรองก้นหลุมแล้ว จะใส่ปุ๋ยอีกครั้งเมื่อดองดิ่งอายุได้ 3 เดือน พร้อมกับการพรวนดิน
- การให้น้ำ ดองดิ่งเป็นพืชชอบน้ำ แต่ไม่ชอบน้ำท่วมขัง หัวดองดิ่งจะเน่า ถ้าช่วงฤดูฝนไม่จำเป็นต้องรดน้ำมาก
- การกำจัดวัชพืช ควรทำพร้อมกับการพรวนดินและใส่ปุ๋ย
- การป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรู ดองดิ่งไม่ค่อยมีโรคและแมลงรบกวน จึงไม่ต้องกำจัดโรคและแมลง

15. การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังเก็บเกี่ยว

- ฤดูกาลการเก็บเกี่ยว นิยมเก็บเกี่ยวในฤดูแล้งในช่วงเดือนธันวาคม - เมษายน
- วิธีการเก็บเกี่ยว ดองดิ่งพอต้นยุบจะแห้งลงโดยธรรมชาติในช่วงฤดูแล้ง เราจะใช้เสียมขุดตราช่วงโคน ระวางโคนหัวขาด
- การแปรรูปหลังการเก็บเกี่ยว เมื่อได้หัวดองดิ่งมาแล้ว ล้างน้ำให้สะอาด แล้วนำไปตากแดดทันที จะตากแดดนานประมาณ 8 - 10 วัน จนแห้ง และนำไปอบจนแห้งสนิท (ถ้าตากแห้งหัวจะแห้งยากกว่าการผานบาง ๆ)
- การบรรจุและการเก็บรักษา เมื่อได้ดองดิ่งแห้งมาแล้ว ทำการบรรจุถุงมัดปากให้เรียบร้อย และส่งจำหน่ายต่อไป ถ้าเก็บไว้นานจะมีแมลงปีกแข็ง (มอด) กัดกินได้

16. การจำหน่าย

หัวดองดิ่งแห้ง ราคา กิโลกรัมละ 360-600 บาท